DISSERTATIO INAUGURALIS MEDICA,

DE

DIÆTA PRINCIPUM,

Quam,

AUSPICE DEO PROPITIO,

Et Consensu atque Auctoritate Gratiosæ Facultatis Medicæ

IN ALMA REGIA FRIDERICIANA,

PRÆSIDE

DN. D. MICHAELE ALBERTI,

SACR. MAJ. REG. BORUSS. AULICO ET CONSIST. MAGDEB. CONSILIARIO, MED. ET PHILOS. NATUR. PROFESSORE PUBL. ORDIN. ETC.

DECANO H. T. SPECTATISSIMO,

Domino Patrono, Præceptore ac Promotore suo omni honoris cultu prosequendo,

PRO GRADU DOCTORIS,

SUMMISQVE IN MEDICINA HONORIBUS ET PRIVILEGIIS DOCTORALIBUS LEGITIME IMPETRANDIS,

HORIS LOCOQVE CONSVETIS,

ANNO MDCCXXVIII. D. NOVEMBR.

PUBLICAE AC PLACIDAE ERUDITORUM VENTILATIONI SUBJICIET

RESPONDENS

JOH. CHRISTOPHORUS MENTZEL,

HIRSCHBERGA-SILESIUS.

HALÆ MAGDEB. LITTERIS HENDELIANIS.

PROOEMIUM.

DE Personis in summo dignitatis, potestatis & authoritatis fastigio & culmine constitutis atque coruscantibus, dicit *Ahasv. Fritschius in Principe peccante Conclus. 12. p. 57. Princeps aliquis, cui in gubernatione reipub. tam multa videnda & audienda sunt, totus debet esse oculus, totus auris: quod quia fieri non potest, alienis utatur necesse est;* quam adsertionem mox *p. 58.* aliquo exemplo probat, dum ait: *Memorabile est, quod de Imperatore Antonino Philosopho legitur: ille Princeps semper insignes viros a consiliis habebat & si eorum sententias sua meliores esse animadverteret, lubens sese illis accommodabat, dicebatque: satius est, ut ego tot taliumque amicorum sequar consilium, quam illi meum:* ita etiam de hoc Antonino testatur *Sabellicus de omnium gentium omniumque seculorum dictis & factis Lib. 4. exempl. 7. nihil vel in bellicis, vel*

in civilibus negotiis agebat, de quo non prius conferret cum gravibus viris, dicens: æquius est, ut ego tot talium que amicorum consilium sequar, quam ut tot talesque amici meam unius sequantur voluntatem: multum abhorrens a quorundam ingenio, qui consulto pileo suo dicunt: vos sedulo consulitis, sed aliud mihi suadet pileus meus: Quoniam itaque secundum *Tacitum Annal. 3. 69. 2. Princeps sua scientia non omnia complecti potest*, ita summæ illius Personæ, gloriæ, sanitati, vitæ, tranquillitati, regimini, felicitati &c. interest, quo aliquando sapiens Princeps salutaria consilia audiat, iisque annuat: neque tamen celsis ejusmodi Personis semper salutare est, si Ministri ad illarum nutum, gratiam, beneplacitum & voluntatem consilia dirigunt & instruunt: quare *Abasv. Fritschius de peccatis ministrorum principis conclus. 20. p. 61.* profitetur: *ejusmodi Ministrum obsequiosum Heliotropio similem esse, ait D. Peller in politic. scelerat. c. 39. in hac enim herba tantus videtur esse Solis amor, ut cum ipso circumagatur, & quocunque se verterit Sol, eodem flectat cacumen; noctu etiam tanquam desiderio Solis contrahat florem: Sic ministri in omnibus se accommodant voluntati Principum, nil nisi ad gratiam loquentes: & quocunque illorum inclinat animus, eodem ipsorum quoque mentes inclinant atque propendent: Si Princeps vagam libidinem sectatur, minister ejus flammam non extinguere, sed incendere studet; si voluptatibus diffluit, ipse voluptates amat:* & ita etiam Medicus, qui ministerium vitæ & sanitatis naturalis gerit, adeoque minister naturæ Principis est, non per adulationem salutaria consilia abscondere & minus salubria suppeditare debet; sic enim

Ant.

Ant. Perez. in aphorism. n. 128. eloquitur: *pessimi sane Medici sunt, qui ut obsequantur ægro circa diætam dispensant:* contingit enim aliquando, ut Medici ad sanitatis, vitæ & mortis celationem, falsam interpretationem, adulatoriam conniventiam & indulgentiam in consilium vocentur, qui propterea pessime consiliis suis inclarescunt: tale exemplum de *Tarquinii uxore ap. Dionys. Halicarn. Lib. 4. c. 6.* recensetur: *ante omnia regis Tarquinii mortem occultemus, spargendo famam, nullum acceptum esse vulnus lethale; Medici quoque promittant, se intra paucos dies illum pristinæ sanitati restituturos.* Inter alia Principi summe necessaria consilia illa sunt, quæ integritatem vitæ spiritualis & naturalis promovent & confirmant, quam ob rem Medicorum peritæ & prudentes regulæ, consultationes & admonitiones eximiam prærogativam tuentur: unde inter commoda & dona naturalia *bona valetudine nullum mihi videtur ornamentum & monile præstantius*, dicente *Nicostrato ap. Stobæum Serm. 72.* hinc si Princeps omni Majestate, potestate, gloria & felicitate reliqua humana fulgens, sano corpore destitutus est, majus inde calamitatis & afflictionis humanæ premit onus, ut propterea sacræ tales Personæ sacrum sanitatis bonum & donum omnibus reliquis prosperitatis naturalis & humanæ speciminibus anteferre debeant; nam si semel aurea sanitas labefactata, enervata, turbata & amissa est, sæpe tunc tanto difficilius reparari potest, quo sublimioris sortis & dignitatis illæ Personæ existunt: immo si amissa sanitas viribus & mediis naturalibus restitui haud potest, ipsa Majestas &

poteſtas temporalis in mentibus celſis evileſcit: hinc occupat animum veritas *Syracidis XL. 1 -- 4. negotium magnum creatum eſt omni homini & jugum grave ſuper filios Adam; a die exitus e ventre matris eorum, usque ad diem in Sepultura in matrem omnium: cogitationes eorum & timores cordis, ſollicitudo expectationis, dies mortis: a ſedente ſuper throno & usque ad humiliatum in terram & cinerem; a ferente hyacinthinum & coronam & usque ad circumindutum lino crudo:* quid itaque ſplendor majeſtaticus, quid opulentia, quid reliqua felicitas ſine ſanitate? nam qui infirmo corpore, debilibus viribus, fragili ſanitate, indeque afflicto animo regnare debet, illi honos principatus magis onus eſt; quam ob rem præter gratiam ſummi Imperatoris & Regis omnium Regum, ſub quo tota reliqua humana majeſtas & poteſtas poſita eſt, etiam ſanitati naturali conſervandæ, præſervandæ & confirmandæ ſollicita & conſtanti applicatione incumbere & ſtudere debent: tale exemplum de *Cyro* allegatur *ap. Xenophont. in inſtit. Cyrill. Lib. 1. p. 30.* cujus verba ſunt: *primum operam do, ne unquam nimium me repleam, cum id gravare ſoleat: deinde quæ ingeſta ſunt, laborando digero; quare fieri equidem exiſtimo, ut & valetudine bona diutius utar, & robur etiam aliquod mihi accedat:* & quamvis *Suetonius lib. 3. c. 68.* de Tiberio referat, *quod valetudine proſperrima uſus fuerit, tempore quidem principatus pene toto, prope illæſa; quamvis a trigeſimo ætatis anno arbitratu eam ſuo regerit, ſine adjumento conſiliove medicorum;* tamen ab uno exemplo non valet inductio & concluſio: rectius itaque eſt, ſecundum hodiernas vivendi

ratio-

rationes & conſuetudines, imo *melius, in tempore occurrere, quam poſt vulneratam cauſam remedium quærere, L. 1. C. quando liceat unicuique*: quoniam itaque ſalus & firmitas ſanitatis commune bonum eſt, ita *Legislator commune bonum præferre debet privato. L. utilitas 3. C. de primipil. lib. 12.* ob id medica ſalutaria conſilia patienti auſcultatione admittenda ſunt: & quamvis divina ac cœleſtis directio atque benedictio ſæpe extraordinario modo illuſtres perſonas tueatur, tamen noſſe etiam convenit, quod homines ſint, adeoque cauſis naturalibus, morbis & morti obnoxiæ, hinc ſanitatis tutela indigent & poteſtate illa deſtitutæ ſunt, arcendi & abigendi efficaciam inimicam illarum cauſarum naturalium, quotidie accedentem, ob id juxta *Senecam in Hippolyto v. 248. Pars ſanitatis eſt, velle ſanari.* i. e. bonis conſiliis medicis opportune & convenienter attentas & obtemperantes præbere aures, quoniam Principum ſanitas & vita pretioſa omnique conſervatione digna: quare caſus conſcientiæ medicus eſt, quo media naturalia tuendi & conſervandi ſanitatem in Principibus indicentur & modo decenti commendentur ac ordinentur: hoc modo Principes perinde evadunt ſplendidum exemplum ſubditorum, juxta dictum *Velleji Paterculi L. 2. c. 126. facere recte cives ſuos, princeps optimus faciendo docet; cumque ſit imperio maximus, exemplo major eſt:* & tale illuſtre exemplum adauget Principi temporalem & æternam proſperitatem, Patriæ, imperio & regioni ſalutem, Medico omnibusque ingenuis ſubditis felicitatem & ſolatium: & hæc meditatio permovit nos,

quo præsenti academico Inaugurali medico Specimine brevi disquisitione, de DIÆTA PRINCIPUM agamus: Annuat nostris institutis summum omnis benedictionis principium, ut salutaris successus illa constanter comitetur, iisque gratiosum Principum nutum conciliet.

§. I.

SAnitatis laudes inter alios *Socrates* apud *Platonem* in *Gorgia* extollit, quando dicit: *optimum omnium esse, prosperam habere valetudinem: agmen ducit sanitas:* hinc *Xenophon in memorabilibus L. 4. p. 815.* testatur: *Socrates vehementer familiares suos hortabatur, ut valetudinis curam haberent, ac partim a peritis, quæ possunt, discerent, partim singuli per omnem vitam se ipsos observarent, quinam cibus, qui potus, qui labor eis conduceret & quo pacto his utendo quam optima valetudine frui possent:* ita etiam *Casp. Rejesius in Camp. Elys. qu. juc. Qu. 2. n. 9.* (quando encomia Medicinæ canit, hujusque prærogativam præ Jurisprudentia profert & acriter defendit) eloquitur: *Qui sanitatem procurat, adauget, optimus erit & honorabilior: nam sanitate nil melius esse, non Philosophi tantum, sed Poetæ etiam commendarunt: Horatius nil in hac vita melius ac commodius esse cecinit: Si ventri bene, si lateri est, pedibusque tuis, nil divitiæ poterunt regales addere majus: quid enim sanitate præstantius, aut quid absque illa optime facere possis? hanc nec cum omnibus Crœsi divitiis, aut auriferi Tagi arenis commutare jure poteris: Jta Thales Milesius* quæsitus, qui in hoc mundo felix esset, respon-

ſpondit, qui *corpore ſanus & animo ſapiens eſt:* huc quadrat etiam *Theoganes* effatum: *pulcherrima res eſt juſtitia, optima ſanitatem Suaviſſimam & deſideratiſſimam conſequi:* Dum tanta eſt Sanitatis celebritas, quis non eandem præcipue *Principibus* ſincero apprecetur animo, omnique conſilio commendet? *Leges ſunt ſacratiſſimæ & ab omnibus ſciri debent. L. leges ſacratiſſ. 9. C. de Legib.* Hæc itaque eſt lex naturæ, *ſervare*, *obſervare* & *conſervare* ſanitatem; ſub hac omnes ſtant homines; hac lege *obſtricti* etiam ſunt *Principes DEO* & *Naturæ*, unde Sanitas provenit: quare Medici, qui *Archiatri* audiunt, (i. e. ſecundum *Cujacium Lib. 10. Cod. tit. 52. de profeſſ. & medicis*, Principis Medici, vel juxta *Beroaldem in Comment. in Suet. c. 42. & Julium Alexandrium in Comment. in Lib. 1. Galeni de antid. c. 1.* primi medici, principales medici, vel ad mentem *Marſilii Cognati Lib. 2. c. 15. var. obſerv.* medici Principis favore evecti, ſecundum *Syrac. XXXVIII. 3. coram magnatibus admirationi erit*. conf. pl. de laudibus medici & medicinæ *Speneri Concion. funebr. XII. Part. Conc. 2. p. 27. ſeq.*) non quidem per modum rigoroſi & immodeſti *dictaminis*, nedum quidem incompetentis *mandati*, *Principibus ſalutaria* conſilia dant, ut adeo *Plinii* cavillatio *lib. 24. in proœm.* facile concidat, qua afferit, quod *una artium* (videlicet medicina) *imperatoribus imperet:* paulo modeſtius vero *Plato lib. 1. de republ.* profitetur: *in confeſſo eſt omnibus, verum Medicum corporum eſſe principem:* quam ob rem prudens Medicus haud imperantem, ſed *perſuadentem*, *admonentem*, hortantem, imo *rogantem* & flagitantem ſe præbet, quo Principes bona, utilia, & neceſſaria conſilia *tempeſtive* non in medici, ſed *ſui & ſubditorum* commodum amplectantur, nec *tam diu* illa ſeponant, donec *commoditas temporis* aut *voluntatis* illa admiſerit; ubi Principes etiam noſſe deberent, quod nullum *abſolutum* jus habeant in *cauſas naturales*, in quantum hæc *cor-*

pus offendere & lædere poſſunt, ſed quod hoc reſpectu ipſi Principes *illarum* cauſarum *ſubditi* ſint: itaque ſecundum *Platonem Lib. 1. de Legibus Medicus primum doceat ac perſuadeat, quid ſit ægro faciendum & non prius imperet, ita promptius parebit: & Septalius in animadverſ. & caut. lib. 1. §. 8. dicit: Medicus recte ſciat perſuadere:* Multum itaque refert, quo Medicus *prudenter*, *graviter* & *reverenter* ſalubria conſilia Principibus proponat, commendet, *mature* indicet & ut tempeſtive adhibeantur, ſignificet; & ſi *odia reſtringenda ſunt, favores vero ampliandi Cap. odia 15. de R. J. in 6.* ita *favorabile* eſt, ſi *tempeſtive* periculum ſanitatis a Principe *avertitur*, ſi vires conſervantur & *ſublevantur*, ſi *ordo* in *vitali* œconomia *promovetur:* hinc *favorabilia* conſilia *plus una vice* citra impatientiam proferenda & commendanda ſunt; ſi tunc ille, cui intereſt bonis votis & conſiliis annuere haud auſcultaverit, tunc ipſius ſanitas & vita *periculo* ſubjicitur & qui mature de *imminente* periculo admonitus, non obtemperaverit, DEO reddat rationem, ſi ſub periculo *ſuccumbit*, nam medicus *monitor* ſervat & *liberat* ſuam animam & *parva ſæpe ſcintilla contempta*, quæ *magnum excitavit incendium*, dixit *Curtius lib. 6.* & ſi ignis in flammeis quibusdam naturis flagrat, quis poterit illum facile & ſubito extinguere? *Principibus* enim & *Archiatris* dictum eſt illud *Galeni lib. de ſangu. miſſ. c. 7. recte quidem & ab Hippocrate dictum eſt, quod illa, quæ præſentibus morbis faceremus, ea multo utilius ac melius ipſis incipientibus, aut imminentibus antevertendo faciamus:* hoc advertens quidam apud *Anton. Meliſſ. P. 1. Serm. 56.* dixit: *majorem gratiam merentur Medici a Principibus, qui ingruentem morbum arcent, quam ſi jam præſentem expellerent, magis quippe optandum eſt omnino non pati, quam a paſſionibus liberari;* nam ſecundum *Senecam quarundam rerum ini-*

tia

tia in nostra potestate sunt, ulteriora nos sua vi rapiunt, nec regressum relinquunt: Si itaque Principibus Consiliatores *imminentia* pericula & damna *indicantes* & *præoccupantes* in genere *necessarii* & *fructuosi* sunt, ita tanto magis *medica* talia consilia, *propriam* Illorum sanitatem & vitam respicientia, *majoris* æstimationis & utilitatis existunt.

§. II.

Qui *bonum* Principem optant, illi etiam *bona* & *firma sanitate* instructum, imo *longævum* desiderant, probe scientes, quod cum *sanitate* etiam reliqua reipublicæ felicitas conjuncta sit: hinc *Ramazzini in Commentatione de Principum Valetudine tuenda cap. I.* profitetur: *Si lubrica & inconstans fuerit Principis Valetudo, diu stare non poterit publica felicitas; perditi enim homines novarum rerum cupidi hinc ansam captare solent, publicam quietem seditionibus & bellis civilibus evertendi, quale infortunium olim experta est Gallia sub Carolo IX. qui ob vitam valetudinariam, cui erat addictus, magnis calamitatibus floridissimum regnum suum afflictum & convulsum adspicere coactus est; sic Rheutam Scotorum Regem Septimum variis morbis conflictatum, ac semper lecto affixum, cum a nepote regnandi cupido periculum aliquod sibi impendere agnosceret, a regno se abdicasse ex historiarum monumentis habemus*, porro dicit: *languente Principe, languent leges, languet publica felicitas: Ad populorum prosperitatem magnum habet momentum prospera Principis Valetudo: hinc æquum est, ut magna illius habeatur cura & studium; munus autem hujusmodi non nisi medicæ artis esse poterit:* & quando *B. Stryckius in Usu Moderno Pandect. Lib. 44. tit. 3. §. 4. in fin. p. 400.* dicit: *Negligentia Mini-*

ſtri vel officialis Principi nocere nequit, cum Princeps officiales ſuos adſtringat, allen Schaden zu verhüten; *hoc ergo ſi non faciant, ſuo delicto non poterunt alteri occaſionem præbere, contra Principem acquirendi;* tunc ſane *negligentia Medici* eximiam patitur *exceptionem*, quæ utique Principis *Sanitati* magnum *damnum* inferre poteſt: Priusquam vero *ſpecialiorem* præſentis tituli tractationem ſuſcipiamus, quædam *præmonenda* & ex parte aliqua *obſtacula* removenda ſunt: Singularis itaque eſt *divina* bonitas, quod Principes frequentius *firma* & *vegeta* natura, conſtitutione bona corporis, *virium* præſtantia, animique fulgore atque *valore* præditi & exornati, adeoque a DEO *diſtinctis naturæ* dotibus, utpote ad *altiora* nati & per divinam providentiam deſtinati, qualificati & confirmati ſint, ut huc quadantenus quadret *Exod: III. 12. hoc erit ſignum, quod ego miſerim te* & *Numer. XVI. 28. per hoc cognoſcetis, quod Jehova miſerit me;* quare *Calvinus in Lexic. Juridico* dicit *ſub tit. Princeps Græci principium* &c. *Cæterum principes in caſtris dicebantur, qui in principiis collocati militabant hi quidem ἀκμάζοντες, viribusque & ætate fortiores erant;* aſt quam ſæpe *præſtantiſſima* ſanitas *condigne* haud æſtimatur & *aliæ* occupationes *præferuntur*, velut *recreationes* animi & corporis, *appetitus* oblectamenta, deliciæ *gulæ*, *venationes*, negotia *ardua* & ſtrenua *regiminis*, ſub quibus ſui *obliviſcuntur*, conſilia medica *differunt*, melius de ſanitatis *conſtantia* ſentiunt & ſalutaria talia conſilia differunt, velut *felix Paulum Actor. XXIV. 25. quod præſens attinet, abi: Sed cum occaſionem accepero, huc vocabo te;* non raro multiplex vegetæ naturæ abuſus occurrit & committitur, ut ex *firma* ſanitati, *debilis*, vacillans & inconſtans proveniat & ſub opinione, quod naturæ *vires* non *emolliri*, relaxari & indulgentius tractari, ſed obfirmari & *indurari* debeant, *actu* corrumpuntur, confun-

dun-

duntur, *destruuntur* & *enervantur*, ut *adversa* valetudo consequatur: *nimium* itaque hisce viribus *confidentes*, facile cum dispendio *sanitatis* illis *abutuntur*: unde perinde interdum *irreparabile* redditur damnum; hinc semper *adversa* conflictantur valetudine & ob *morbosum* talem statum, superveniente *impatientia* & animi fastidio, semper *majora* accrementa præsens capessit afflictio: Deinde sæpe Principes non modo *plus* & *altius* de robore suo naturali sentiunt, *minus* vicissim de *morbosis* invasionibus, quas *levi* & *brevi* manu *curabiles*, aut *transitorias* æstimant; adeoque causis *morbosis* aliquoties patulam & plenam concedunt portam; quid quod non raro evenit, ut de *potestate* artis medicæ *majus* ferant judicium, quasi Medicus *possit* & *debeat* ingruentes & præsentes morbos *cito*, *certo*, tuto & jucunde *curare*: reminiscimur hac occasione illius judicii *Mascardi de Probationibus conclus. 1234. n. 15. quod credit Princeps & nos credere debemus & Principis verbum pro lege habere:* si hæc adsertio applicatur ad *præsentem* animadversionem, quod videlicet *interdum* Princeps de *arte medica* credat, quod *absolute* & *promiscue* juvare *debeat* & *possit*, tunc iterum huc quadrant verba *Mascardi l. c. conclus. 1243. n. 39. Principis adsertio recipit probationem contrariam per indirectum, non arguendo ipsum Principem de mendacio: plura etenim quæ directe prohibita sunt, per indirectum fieri possunt:* quam ob rem Principi prudens & *peritus* Medicus *reverenter*, modeste & perspicue restrictas & *limitatas artis* medicæ vires & *potestates* significare & *demonstrare* potest & debet, ne sub tali *nimia* confidentia illustres Personæ sua spe *fallantur* & in eximium vitæ *periculum* se conjiciant, in quo, sicut sub sole nihil est *perfectum*, etiam illud resonat: *non est in medico semper relevetur ut æger; principiis* itaque *obsta, sero medicina paratur*: hinc *necessitas* ægrotandi, nec habet, nec observat *legem* & *potestatem* Principis: interim *quod Princeps*

ex certa scientia fecit, improbare, est crimen Sacrilegii L. 3. C. de crim. Sacrileg. hæc *nimia* a vero æstimatio artis medicæ non ex *certa* scientia fluit, ergo non est crimen Sacrilegii, si *tale* judicium de *Medicina* probari minus potest; ob id *matura* Consiliorum medicorum applicatio, tanto magis Celsis talibus Personis commendanda est, quo *citius* & *frequentius* eædem ob igneam & vegetam suam naturam *morbosis* alterationibus corripiuntur.

§. III.

Quando itaque præsenti themate succinctam & *generalem Diætam* pro *Principibus* tradere cogitamus, tunc adhuc *removemus* obstaculum *Consuetudinis*, quo nonnulli se contra *morbosas* comminationes *circumvallare* ac tueri, insuperque *medica* consilia *rejicere* cogitant; hinc circumsomant illa refugia: *optima legum interpres est: Consuetudo L. 37. ff. de Legib. Consuetudo est altera natura* juxta *Galenum de temperam. Lib. 2. c. 4. quæ ex longinquo tempore consueta sunt; etsi deteriora fiant & existant, insuetis etiam haud nocent. Christ. a Vega lib. art. med, Sect. 2. adsuetis delector: & quod Bernhardus* de consuetudine judicavit *lib. 1. de consid. c. 2. primum tibi importabile videbitur aliquid, processu temporis si adsuescas, judicabis non adeo grave, paulo post & leve senties, paulo post etiam delectabit:* wer es gewohnt sey, könne es ohne Schaden vertragen, ein anderer müsse es wohl bleiben lassen: huc etiam *Senecæ* quadrant verba *lib. de tranqu. anim. c. 10. Cogita, compeditos primo ægre ferre onera & impedimenta crurum; deinde, ubi non indignari, sed pati proposuerunt, necessitas forte ferre docet, consuetudo facile; nam hæc ex gravibus levia, ex inimicis amica, ex nocivis utilia format;* ast *nimis gratiosum* & *lene* hoc est de *Consuetudine* judicium! haud enim ita *innocens*, misericors & *mitis* est illa Consuetudo, quæ *duplici* vultu prædita, *antico adulatorio, postico crudeli:* quam ob rem hæc Consuetudo nulli hominum fidum largitur asylum & prote-

ctori-

ctorium. Et dum de *Diæta* Principum præsenti labore agere constituimus, *Diætæ* acceptionem non ad *strictiorem victus* rationem applicamus, sed ad mentem *Galeni* ad *generalem* vivendi modum & *congruum* rerum inter *Medicos* ex Galeni appellatione acceptarum & intellectarum *non naturalium*, usum extendimus, adeoque in sensu *ampliori* intelligimus; unde indicandum & demonstrandum nobis erit, quomodo harum rerum, quæ *quotidie* ferme occurrunt & ad *vitam naturalem* pertinent, *usus* instituendus sit, ut *sanitatem firmam* & vitam *longævam* promittat: quam ob rem *hæc Diæta* præsentis thematis ad *sanos* præcipue directa est, sicut inter alios *Bontius* talem *sanorum Diætam* peculiari studio commendavit, neque varias *morbosas actuales* Principum afflictiones concernit, sed id præcipue *pro scopo* suo habet, quomodo Principes *sanitatem* suam *præsentem* sub *convenienti* rerum non naturalium usu conservare, aut *eminentes* morbosas calamitates *avertere* & declinare debeant, ne ipsa morbi vi obruantur & *majori* periculo subjiciantur, Per *Principis* notionem non tantum intelligimus *Personam*, quæ *summam in republica potestatem habet*, adeoque Sceptrum & regimen in populo tenet, sed & quæ ex Celso & illustri tali *stemmate principali* dignitate coruscat, adeoque *generis* dignitate & fulgore, *hæreditatis* & *educationis*, ut & reliquæ humanæ *felicitatis splendore* eximie distincta est: cum itaque tales Personæ ex *nativitatis*, *educationis*, *dignitatis*, *vitæ generis* respectu *peculiares* circumstantias complectantur, ita argumentum magnæ *utilitatis* & selectæ *necessitatis* est, quo illarum Diæta *curatius* commendetur: Et ne præsens tractatio nimis *diffusa* & ampla evadat, non sermo nobis est de Principissarum, sed *Principum* Diæta, neque de Principum a *teneris* & *primæ* ætatis initiis *educatione* & tractatione *Medica*, sed de *illa juniori* partim, partim *adultiori* Principum ætate, in qua *rerum non naturalium*, infra seorsim anno-

notandarum, usus *liberior*, *liberalior*, sæpe minus *providus* & *promiscuus*, imo *incongruus* esse solet, ut propterea *fidus* & *peritus* Medicus sollicite indicare debeat, quid *sanitati* prodesse, quidve obesse queat & soleat, ne *firmitas* illius ex *negligentia* aliqua lædatur neve *arduum* vitæ & sanitatis *periculum* admittatur: sicut itaque juxta *Gordonium de conservat. vitæ humanæ Diæta optima medicina est*, insuperque Principes tales Personæ non raro cum adversione aut *impatientia*, aut non nisi in summa *necessitate* medicamenta assumunt, proinde lubentius *verbis*, quam *herbis* utuntur, ita *talis* Diæta seligenda & ordinanda est, quæ sub *consuetorum* mediorum naturalium *dextro* usu, vitæ & sanitatis integritati subvenit: unde non desunt illustria & *splendida* exempla, quomodo Principes *peritis*, modestis, prudentibus, fidis & submissis monitoribus auscultantes, *congruamve* diætam observantes ad seram, vivacem & *vegetam senectutem* & *Longævitatem* pervenerint: in quos cadit illud *Pindari*, quando in *Olympiis* sanitatis encomia extollit, quod *Persona sana, extremum senium consecuta, fama illustris, divitiis & prosperitate affluens, nequaquam sollicita esse debeat, ut sit DEUS*: quo magis enim subditos fideles angit, Principes bonos sub morborum gravitate & cruciatibus gementes audire, eo magis convenit *invasiones* morbosas *præoccupare*, illisque mediis *congrue* uti, quæ *DEUS* & *Natura* indiscretim *cuilibet* homini tanquam sacram vitæ & sanitatis naturalis constituit anchoram: inter alios denique hoc thema præter prædictum *Ramazzini* tractarunt *Caristius de tuenda sanitate ad Antigonum Regem. Ludov. Lobera de Conviviis nobilium & valetudine tuenda; Magnini Maimonidis tract. de Regimine sanitatis ad Saldanum Regem.*

§. IV.

Diæta Principum in *generali* suo conspectu nihilo minus *peculiares* quasdam circumstantias comprehendit,

quas

quas *peritus* Medicus annotare debet & quidem Principis *Temperamentum*, *animi* robur & *corporis* firmitatem, *virium* valorem & gradum, *dependentiam* in ſtemmate, an videlicet *Parentes* & *Majores bona* valetudine præditi, an *morboſis* & qualibus afflictionibꝰ correpti, ut & quamdiu illis detenti fuerint, an *hæreditaria* diſpoſitio in poſteris & natalibus hæreat; deinde obſervare convenit *ſpecialem* Principis applicationem, an ad *operoſa* negotia regiminis, aut ſtudiorum, an ad aſſidua, ſtrenua, laborioſa & heroica exercitia *militaria*, an ad crebras *animi delectationes* & fortes commotiones *corporis*, per diverſas exercitationum, *venationum*, *equitationum*, *ſaltationum* & aliorum *ludorum* ſpecies: porro advertere convenit, in *quales* morbos ſtirps ſereniſſima inclinet, an in *ſpaſticos*, videlicet podagricos, nephriticos, iſchiadicos, hypochondriacos, colicos, hæmorrhoidarios, an aſthmaticos, in catarrhales decubitus, in congeſtorios, febriles, cholericos &c. affectus: an *ſingularis proclivitas* & activitas adſit ad *generandam* ſanguinis moleſtam *copiam*, aut diſtinctam *acrimoniam* humorum; an plus aut minus *ordinariæ*, præcipue *alvi*, excretiones ſuccedant, an *multæ* & *fortes* commotiones *animi* ſuccedant; in quali *climate*, *loco*, *palatio*, *territorio* uſitatius vivant, an a *teneris* natura *firma* & robuſta, an contra *debilis* & vacillans fuerit: an nunquam *violentiæ* quædam ominoſæ, vulnerationibus, contuſionibus, lapſibus aliisque *tragicis* & infortunatis caſibus præceſſerint, quo etiam *venenoſorum* ingeſtiones pertinent, an arduis & periculoſis *itineribus*, *militaribus* expeditionibꝰ & aliis *glorioſis* factis *delaſſatio* præmatura provocata fuerit; an peculiaribus *conſuetudinibus*, tam quoad *animi* motus, quam quoad functiones, *vitam* naturalem attinentes, Principes inſtructi ſint: an *certas* evacuationes paulo *largius* experiantur, velut *ſudores*, *urinæ* miſſiones, aut *alvinas*: an *extraordinariis* evacuationibꝰ ſubjecti ſint, videlicet *catarrhalibus* defluxionibus, *Hæmorrhagiis narium*, *Hæmor-*

C *rhoi-*

rhoidibus (vel *actu* erumpentibus, vel iteratis *moliminibus* ſe manifeſtantibus) *ſudoribus* annuis, aut *efflorescentiis cutaneis* tranſitoriis, puſtularibus, ſerpiginoſis, prurientibus; an corpore *procero, robuſto, obeſo*, aut *gracili*, *tenero*, exſucco præditi ſint; an quoad *externum* conſpectum ſanguine *florido* & flammeo inturgefacti & *majeſtatico* vultu fulgentes & clari ſint: an pectus gerant amplum & *ſpatioſum*, an vero ſtrictum, abbreviatum & *anguſtum*; an *ſpontaneis* intenſioribus ſanguinis *orgaſticis* commotionibus, nec non *congeſtionibus, rhevmatiſmis* &c. obnoxii ſint: an in functionibus animalibus & naturalibus, *viribus præcipue*, deinde *ſomno*, *appetitu*, *concoctione* &c. *ſufficientem* vigorem poſſideat an a *teneris* annis *ordinato* vivendi generi adſueti ſint, an viciſſim ſub vitæ *aulicæ* uſu & exercitatione *liberialiori* quædam eminentes *ataxiæ* in œconomiam *vitalem* introductæ fuerint: an *variolis* & *morbillis* modo laboraverint, an vero minus: an *idioſyncraſia* majoris momenti, aut *altioris* indaginis adſit; an forte alia afflictio, velut *hernia*, procidentia ani, *ſubluxatio* &c. adſit: an & *quales* unquam & antehac *morbi* notatu digni *prægreſſi* fuerint; an & *qualibus* forte antehac aut *domeſticis*, aut *aliis* medicamentis princeps tractatus & uſus ſit: an *nullis* unquam morbis correptus fuerit, adeoque *diu* vegeta, *conſtanti* & firma valetudine ſublevatus fuerit: ſub quali *morbi ſpecie* parentes *vitæ* naturalis *finem* conſecuti fuerint: an frequentes & ſenſibiles *animi turbæ* & *curæ* præcurrerint, quæ tanto *majoris* ſunt efficaciæ, quo *eminentioris* dignitatis ſunt perſonæ; nam qui ſunt *ſubditi*, res *adverſas* paulo facilius interdum perferre poſſunt, quam ſi ſunt *Legislatores*, interim & hi nonnunquam res *adverſas* experiuntur: an Principes ſub *aliorum* medicorum manibus fuerint, qui *non ſatis condigne* prægreſſis morbis & ſpei ſatisfecerunt, ut propterea *conſequens* Medicus magna prudentia *futuram* tractationem medicam in ſe ſuſcipere debeat; ne culpa anteceſſorum in *innocentem* devolva-

volvatur *successorem*, v.g. si ante hac opiata, martialia, alia adstringentia, Cort. Chin Chinæ, carminativa, sanguinem edulcorantia, confortantia, emetica, purgantia &c. minus congrue ordinata fuere; an forte jam *multiplices* methodi tam *prophylacticæ*, quam *curatoriæ*, aut *diæteticæ*, aut *pharmaceuticæ* adhibitæ fuerint? &c. hasce & adhuc alias circumstantias antea providus & peritus Medicus pernoscere & indagare debet, ut dein illis Diæteticam suam ordinationem accommodare queat.

§. V.

Accedimus itaque ad paulo *specialiorem* præsentis thematis explicationem & *primo* loco indicabimus, qualis relatio & qualitas *Aeris* ad sanitatem Principum tuendam *utilis* & necessaria existat: in *genere* quidem Principum naturæ perquam quadrat Aer *purus, temperatus, serenus*; hinc *ordinariam* sedem seligere debent in loco ab exhalationibus *putridis, paludosis*, nimium humidis aliisque *impuris* libero, neque frequentibus *nebulis* obnoxio, magnis aut multis *stagnis* circumdato, neque intra *superficiem* soli multam *aquæ* abundantiam possidente, unde continuæ *humidæ* exhalationes proveniunt; proinde sedes Principis non spissis & densis *sylvis* occlusa esse debet, unde non modo multa *effluvia* humida, *putrida, sulphurea, salina*, aliaque *inimica* proveniunt, sed liberior accessus & *afflatus purioris* auræ impeditur, quid quod frequentius *sensibilis* & insensus aer *frigidus* adspirat, ex quibus qualitatibus variæ *perniciosæ* alterationes metuendæ sunt; evitandus etiam est Aer valde *crassus*, vappidus & *turbulentus*, qui tanto magis *valetudinariis* subjectis infensus; siquidem *humido frigidus* imprimis Principibus, quibus *defluxiones* molestæ & suspectæ *catarrhales* capitis atque pectoris *familiares* sunt, valde *adversus* est; quam ob rem etiam *nocturnus* aer, qui *communiter* humido frigidus existit, sedulo vitandus est: & quamvis in conclavi suo Principes se de-

tineant, tamen nulla; quamvis angustissima porta accessum ejusmodi *insensi* aeris omnimode excludere potest: hinc tanto minus *nocturnæ* peregrinationes, aut *liberiores* aëris admissiones proficuæ sunt, quæ *diversimode* alterationes suas exferere solent, aut prædictos affectus *catarrhales* invitando, aut *colica* pathemata aliasque afflictiones *abdominis* causando, aut *transpirationem* insensibilem sufflaminando; indeque *congestiones*, *rhevmatismos*, *spasmos* &c. provocando; autob *sensibilem* corporis *refrigerationem* alias *salutares* excretiones *turbando*, alvum *obstruendo*, concoctionem *pervertendo*; *cruditates* in primis viis generando & accumulando; aut incommoda alvi *profluvia* excitando, *translationes* humorum ad *pectus* & *caput* alliciendo, multaque *alia* damna producendo: multum enim refert, quo sub *lauta* Principum Diæta *transpiratio* insensibilis *constans* & *sufficiens* sit, quæ præcipue in naturis *sensibilibus* facile ab aëris *intemperie* offendi & sufflaminari potest: Seligant itaque Principes sedem *ordinariam*, quam *temperatus* aëris accessus & afflatus attingere & *perspirare* potest, quo indies *impura* effluvia dissipentur & avehantur, *nova* vero *purior* aura restituatur & advehatur: neque consultum aut fructuosum est, ut sedi Principis *stabula grandiora* vicina sint, unde *impuræ* exhalationes facile *reliquum* aërem *contaminare* & inquinare, *sensibilia* vero subjecta valde *alterare* solent: Vitanda etiam a Principib9 est *fortior inspiratio* inquietæ, turbulentæ *frigidæ* auræ, sub strenua *equitatione*, celeri & *vectura*, alacri *venatione*, aliaque magna corporis *exercitatione*: unde præter *subitaneam* & valde præjudiciosam *pripheriæ* occlusionem interiora *capitis* & *pulmones* valde offenduntur, ut utriusque regionis atque partis *intricatæ* & molestæ afflictiones *morbosæ* superveniant: & quoniam Principum *caput*, partim quoad operationes *mentis*, partim quoad multiplicem *locorum* mutationem multa perferre debet, ita *salutaria* consilia

eo etiam dirigenda sunt, quo caput ab *injuriis* aëris defendatur, videlicet ab aëre *frigido*, *humido*, *nebuloso*, vappido, humido frigido, humido-calido arceatur & in justa *temperie*, aut *moderato* calore conservetur: & si Principes actualibus *capitis doloribus* obnoxii sunt, tunc perinde aut *valde calidus*, aut *perquam frigidus* aër, aut *subita mutatio* caloris cum frigore vitari debet: hunc *Wepferus obs. 52. p. 143.* Consilium pro Illustrissima Persona dat: *aër fugiendus pluvius, nebulosus, austrinus, borealis; caput contra frigus muniendum capillitio facititio:* qui author ortum *Hemicraniæ p. 141.* in nominata Persona a *frigido* aëre demonstrat: ita aër *palustris*, omnibus hominibus, tanto magis *sensibili* Principum naturæ *infensus* est; siquidem ille præter alios *inimicos* effectus provocandi *catarrhos* fixos & *viscidos*, *stagnationes* sanguinis, *spasmos*, morbos *malignos*, inquinationem *lymphæ*, *purpuratas* & *scabiosas* efflorescentias, vitia *urinæ*, perturbationem excretionis *alvinæ*, *tusses*, *asthmata*, etiam *anomalas* & contumaces febres *intermittentes* causari potest & solet, *conf. A. N. C. dec. 2. an. 7. obs. 220.* hinc principes non diu in locis *nemorosis & paludosis* versari debent. Sicut itaque aëris *benignitas sanitatis* & *longævitatis* causa naturalis existit, ut probatur in *Act. Erud. Lips. An. 1688. Mens. Octobr. p. 519.* id quod fusius *D. D. Præses in disp. de Longævitate ex aëris temperie* demonstravit, ita plus hanc aëris *temperiem* Principes observare & seligere debent, ne sanitatis *firmitatem* & continuationem violent.

§. VI.

Quando *aëre* valde flagrante & *nimis æstuoso* Principes subito & diu loca *admodum frigida* inhabitant, *magnam* ipsis hæc *mala* proportio minatur perniciem, etenim ab *æthere* valde *rarefacto* & perquam impulso *nimium* commotus sanguis, nunc *orgastica* expansione præditus, a *præjudicioso* illo frigore in *libero* & *strenuo* suo progressu eximie *impeditur*, unde periculosæ *stagnationes*, *stases*, *in-*

 stam-

flammationes, *spasmi*, *congestiones*, *febres &c.* facile oriuntur, *serum* copiosum orgasticum sulphureo-salinum eadem *frigida* aëris qualitate in *sufficiente* sua excretione *peripherica* offenditur & turbatur, inde *febres* acutæ, *catarrhi* acres, febres catarrhales, *rhevmatismi*, *spasmi*, *nephritis*, *colicæ*, acres & biliosæ dejectiones aliaque multa sontica incommoda originem trahunt: Proinde *peregrinationes* sub libero aëris valde *frigidi*, *inquieti*, ventosi, *crassi*, *humidi* afflatu, bey einer rauhen, schwehren, kalten Lufft, ut & *venationes* sub *simili* aëris qualitate, nec non liberaliores commorationes & conversationes sub aëre *nocturno*, qui communiter *eximie* corpus *alterat*, sollicite vitandæ sunt, tanto magis a Principibus, quorum natura *sensibilior* est, aut qui sub reliquo corporis *robore* successive, ob minus attentam & congruam *iniqui* aëris admissionem, graviter offendi & lædi possunt: hinc *Ramazzini l*, *c. cap. 3. p. 717.* notanter monet & inculcat: *cautum itaque in hac re & observatorem esse, oportet Medicum, cui Principis valetudinis tuendæ cura incumbit, ut quantum licet, Aeris naturam, in quo ille utplurimum degit, exploratam habeat, eamque temperamento accammodet & qualis corporis sit structura, densa vel rara, ut conveniens sit transpiratus, diligenter, observet:* & p. 718. *Cum præstet, principem saniorem esse, nihilque sit, quod promptius perspiratum temporis momento offendat, quam aëris frigus intempestivum, præsertim si a calido loco ad frigidum fiat transitus, attentum propterea oportet esse medicum, in mutatione temporum, quæ potissimum pariunt morbos, ut Principem suum præmoneat ne tam facile frigido aëri & pluvioso se committat, ne subita fiat pororum cutis constipatio, qua nihil promptius est ad sanitatem evertendam: cum itaque venatum procedunt Principes per autumnum & hyenem, monendi sunt, ut in placido aëris statu id agant, nec flante Borea, aut ingruentibus pluviis: ut autem hac in re Principes habeant præceptis suis Medici magis obsecundantes,*

opti-

optimum erit iis suadere, ut in suo Cimeliarco habeant Barometros, Hygrometros, Anemometros aliaque hujusmodi instrumenta, ut oculari fide agnoscant, quid faciant in athmosphæra subitæ temporum mutationes: Autumnali itaque, *hyemali* & initiante *vernali* tempore *matutinus* & *vespertinus*, imo *nocturnus* aër *circumspecte* admittendus est: *sereno* vernali vicissim & æstivali tempore aurea *aurora*, matutinæ & ad vesperam accedentes horæ ad *negotia* publica & *liberiorem* aëris admissionem seligi debent: hinc *Ramazzini l. c. p. 719.* scribit: *æstate invitandi sunt Principes, ut ad solis ortum exsurgant, ad auram leniorem captandam & sanguinis æstum sufflaminandum, quod non ita facile impetrari solet, dum utplurimum Principes noctu operosam vitam agentes, interdiu vero somno indulgentes esse consueverunt: Caristius in l. c. p. 34.* eloquitur: *cordati & periti Medici omnes intendant nervos, quo Principes ab insalubri & perniciosa consuetudine illa avertant, dum nocturna & diurna negotia pervertunt & adversæ qualitati auræ nocturnæ pretiosam suam vitam & sanitatem submittunt:* Temperies semper suadenda venit. Interim vero pro *sanitate* militat, ne Principes *nimis delicate* & scrupulose aëri se subducant, neve *infrequentius* liberiori aëre fruantur, alias sensus suos ac vires *nimis relaxant* & emolliunt, ut a *levi* aëris intemperie *graviter* offendantur, imo eo disponantur, ut semper *valetudinarii* existant: quam ob rem non quamlibet *mediocrem* aëris intemperiem fugere, neque nimis *rigorose* se occludere debent: observent modo, ut transpiratio in *justo successu* continuet, neque *repente*, aut *fortiter* supprimatur: Et quoniam *constitutio* corporum, ratio *virium & sensibilitatis* in Principibus variat, hinc *Medici* etiam officium erit, quo *specialissima* consilia, ex *aëris relatione* haurienda, prudenter & perite accommodet: Vitandus porro est aër *maligni*s halitibus inquinatus, ne *Epidemici* morbi Principum corpora invadant & sanitatem *præviam, firmam* vegetamque

que

que lædant; hinc tempestive *salubriora* loca Principibus a Medicis sunt commendanda; aut *illis* anni temporibus, quibus *Petechiæ*, *Purpura* maligna, *variolæ*, *morbilli*, *petechizantes* febres, *dysenteriæ* invadere & grassari solent, *sollicita* providentia *liberiori* & puriori aura utantur & in conclavibus ac dormitoriis suis aërem cum *gratis* & idoneis *suffimigiis* depurent: quare cum *Jæpsero in manuduct. ad vitam longam Part.1. c. 6. p. 33.* commendamus: *habitatio sit lucida, sit alta, orientem potius & occidentem spectet, quam Meridiem & Septentrionem:* addimus, aut *inter orientem & meridiem*, aut *inter occidentem & meridiem* posita sit & electa: *altior* habitatio purior est; in *altiori* enim aëris regione ipse *aër purior* & serenior, in *inferiori gravior* & *perniciosis* substantiis magis refertus est: denique *Solum* multa *aqua subterranea* præditum, congruum aut *salubrem* locum pro Palatio aut *sede* Principis non constituit, quoniam *putrida & humida* effluvia ad multos etiam *epidemicos & anomalos* morbos causam conferunt.

§. VII.

Præterea *Culina & Cella* Principum singularem *correctionem* promerentur: etenim non modo *Temperantia* virtus sensu *medico heroica* est, Principibus eximie *proficua*, quo magis *virium* integritas, *animique* præsentia atque *vigor* in ipsis necessarius est, siquidem curæ Regiminis *præstantiam* animi corporisve requirunt, quæ facillime *nimio* usu cibi & potus læditur; quam ob rem *modicus* victus & potus sanitatis & vitæ *firmitati* congruus est: Proinde sub reliquis *arduis*, præcipue *animi* occupationibus, quæ multam *sollicitudinem*, imo non raro *adversa* affectuum *patheticorum* specimina complectuntur, æque facile *superfluus* potulentorum præcipue usus, eximia detrimenta *animo & corpori præjudiciosa* affert: quam ob rem *vegetæ* naturæ viribusque robustis *parcendum* est, nam *omnis* excessus *destruit* naturalem

vigo-

vigorem & *præmaturam morbosam* affert afflictionem, hinc dapibus Principum inscribenda est *Pythagorica* illa admonitio, *ne quidnimis!* quantum enim splendidus *apparatus* ciborum, qui ad Principum mensas deferuntur, *appetitum* alliciat, seducat & ad *excessum* invitet, satis manifestum est; *superflua* quantitas & *variatio*, *confusa* qualitas in cibo, præcipue sunt *efficacissimæ* causæ *infrigendi* sanitatem; in genere *multiplicium* ciborum *simultanea* ingestio omnibus hominibus *perniciosa* est: frequens & quotidiana *saturatio* multis lædit modis, onerat *concoctionem* & *vires* naturales, auget *cruditates*, enervat *ventriculum* & primas vias, ut in iisdem magna quantitas *pravæ saburræ*, morbos chronicos, *hypochondriacos*, *colicos*, febres *intermittentes*, præcipue *irregulares* febres *lentas*, *obstructiones* alvi, *asthmata flatulenta*, oppilationes *glandulosarum* partium, *depravationes* lymphæ &c. provocantis, coacervetur: causatur generationem impuri chyli, *inquinat* totum corpus variis *heterogeneis* & *inimicis* materiis, conciliat *impuritatem* humorum, invitat *rheumatismos*, salutarium *excretionum* turbas, *spasmos* intricatos; ita ut, ex hac causa *lerna malorum* proveniat: hinc augetur sanguis, ut *Plethora* cum *Cacochymia* facile oriatur: quæ singulæ consecutiones sanitatem & vitam valde *lædunt:* unde in tales, *superfluo* apparatu æstuantes, culinas quadrat exclamatio illa filiorum Prophetarum *2. Reg. 4. v. 40. ad divinum exclamant*, *venenum esse in olla:* fugienda itaque sollicite est perniciosa *saturatio* & multiplex ciborum *differentia*; quare *Plutarchus in salubrib. præcept.* inter causas sanitatis & longævitatis retulit, *vesci citra saturitatem*: & quamvis plurimi Principum *vegeto ventriculi* robore bonoque *appetitu* prædititi sint, propterea tamen & *ventriculus* & *appetitus* lædi & *violari* possunt; hinc *moderata* ciborum ingestio perquam commendanda; neque etiam *varietas* ciborum conducit, sed *paucis* eduliis *naturali* appetitui sa-

 tis

tisfaciendum: tanto minus *plena cæna* proficit, quæ communiter noctes *turbulentas* reddit: neque conducit *valde delicatæ*, molli & alimentosæ diætæ indulgere, quoniam in negotio *concoctionis* perquam *relaxantur* & corrumpuntur *vegetæ* vires; neque tamen *nimium* & *frequenter* cibi *crassi*, duri & *difficulter* concoctioni obtemperantes ingerendi, imo *larga*, plena & *simultanea* ventriculi oppletio cum ejusmodi *crudioribus* & crassioribus cibis eximie sanitatem lædit, repente alvum *obstruit*, colicam invitat, ominosas *præcordiales* angustias provocat, capitis sonticas afflictiones, *vertiginosas* perturbationes, asthmatico - suffocativa aliaque *subitanea* periculosa pathemata causatur: *nocent* cibi valde *refrigerantes*, qui admodum *concoctionis*, se- & *excretionis* officium turbant; *nocent liberales* comestiones fructuum *valde* refrigerantium, cucumerum, melonum, ficuum, aliorumque *primas vias* admodum offendentium valde *acidorum*, *austerorum* & crassa *mucagine* præditorum, velut nucum, castanearum &c. quales fructus aut suspectos alvi *fluxus*, aut *flatulentiam* angentem, colicam, vomitus, periculosas adstrictiones alvi & urinæ, vitia diureseos, asthma stomachale, tusses, catarrhos aliosque arduos affectus excitant: *nocent* cibi *contrariis* qualitatibus instructi, nunc *dulces*, mox *acidi* una comestione ingesti, qui magnas turbas excitant; nocent cibi tantum *semi cocti*, carnes *sanguinem* adhuc stillantes, aut valde duri; etenim, quamvis de talibus cibis opinio circumferatur, quod optimo alimento & præstantissima *gelatina* præditi sint, tamen ipsa *præparatio* talis facile *appetitum* violat, *nauseam* allicit, aut succum nutritium accumulat, siquidem Principum mensæ alimento magis *abundant*, quam ut gelatina, velut in ægrotorum Diæta fieri & disponi solet, concentretur: *Bartholinus tr. de sangu vetit. p. 24.* dicit: *cultiores gentes omnes exinde ab esu sanguinis abhorruerunt, quæ legum divinarum memores vel Christo litarunt, vel honesta-*

ti,

ti, nisi si quando laxiora sibi fræna gulæ amor indulsit: nam quando patinæ atque disci sanguine brutorum circumfunduntur & maculantur, qualis inde gratia appetitus veniat, haud facile liquet; & quamvis ad curiosum palatum esse videatur, si caro assa cruore adhuc madet, tamen subtilis interna adversatio comestum sanguinem prosequitur; *naturæ enim quodam instinctu sanguinem aversamur*, dixit *Bartholinus l. c. p. 28.* & ibid: *inter sinistra omina, velut naturæ adversa & prodigia omni ævo inter omnes habitus est, sanguis p. 30.* allegat locum ex *Synodo Sexta Constantinopolitana: eos ergo qui, propter lautum & delicatum ventrem, cujuscunque animalis sanguine arte aliqua esculenta condiunt, ac instruunt, ut par est, incusamus & punimus*; cibi *nimis saliti* & *largius aromatisati* Principibus nocent, qui quoniam usitatius *vini* potu utuntur, facile *acrimoniam* humorum colligunt & *serum* valde *acre* & saturatum sulphureum salsum augent, *bilis* præjudiciosam quantitatem inde acquirunt, ac variis sanitatis *declinationibus* se subjiciunt: neque tamen propterea *selectus* ciborum adeo *scrupulosus* sit, nam quadrat huc *Bernhardi* effatum *Serm. 63. omnia mediocria sunt utilia & in suo modo perfecta: quæ cum temperantia fiant, salubria sunt; bona autem immoderato usu noxia fiunt: omnis enim nimietas in vitio deputatur:* ex hisce generalibus regulis jam *speciales* formandæ sunt, pro ratione *subjectorum* & *individuorum*: omnium maxime *accurata* diæta commendanda est Principibus in affectus *apoplecticos, suffocaticos, hypochondriacos, colicos, spasmodicos, Catarrhos* acres, *hæmorrhoidum* anomalicos aut regulares motus, *calculosos, febres intermittentes, biliosas, podagram, flatulentiam*, adstrictionem alvi &c. inclinantes, qui sub *sollicita* observatione *bonæ* diætæ *plus* inde utilitatis ad *præservanda*, aut *lenius* toleranda & subeunda hæc mala sentiunt, quam a *splendido remediorum* artificialium usu.

§. VIII.

Quoad *salubrem* usum *Potus* Principibus æque *congruæ* regulæ commendandæ sunt: *sufficiens*, sed *non nimius* potus omnibus hominibus proficit, quia partes *fluidæ* & *solidæ* sufficienti *humiditate*, indeque veniente mobilitate, & *flexilitate* indigent: sit vero etiam potus *temperatus*: dum enim communiter Principum naturæ *calidæ*, vegetæ, alacres, flammeæ existunt, non consultum est oleum in flammam projicere & *humores* valde *impellere* & exæstuare: tanto minus convenit, *largiorem* aut *liberaliorem* potum *spirituosum* concedere naturis sanguine subtili *florido*, sulphureo, valde seroso, *acri* præditis, quibus cujusvis vini, alteriusve spirituosi potus usus admodum modicus esse debet: vina *juniora* principio *salino crassiori* & *sulphureo* largiori & *crudiori* abundantia, aut plane *sulphurata*, male *arte facta* seponantur; vina valde *generosa* exotica *Hungarica*, *Gallica*, *Jtalica*, *Persica* instar *medicinæ* magis adhibeantur: *discrepantium* vinorum ingestio simul & semel contingens, ob *diversos effectus turbat* verius, quam reficit & erigit naturam; vina *meraca largius* & *consueti* potus instar usurpata *nocent*; præstat potius eadem *puriori* aqua diluere & *temperare*: præter usum vini, *alia* potulenta *spirituosa* non conducunt, sed totum corpus magis *inflammant*: conducit vinum adultum *germanicum modica* copia assumendum, aut *exoticum parciori* quantitate ingerendum; servata illa cautela, ne sub *æstuoso* valde tempore aut *fortioribus* corporis commotionibus & exercitationibus vini potus *liberaliter* adhibeatur; *quibus* occasionibus *temperatissimi* potus magis conducunt; Proficit porro cerevisia *pura* bene *defæcata limpida & tenuis*, ne *primis regionibus* turbas det, nocet vero *acida*, turbida, *crassa*, valde *saturata*, nimis *pinguis* & alimentosa, admodum inebrians, perquam *fermentans*, nimis *dulcis*, quæ singula varia *incommoda* in primis regionibus creat, videlicet flatulentias, colicam, vi-

tia

tia urinæ, concoctionis perversiones, alvi stricturas aut immodicos fluxus, passiones cholericas &c. aut si ob certas rationes potum *Cerevisiarium* perferre nequeant, utantur *temperato* decocto ex avena excortic. Scorzon. liquirit. Sarsap. tantillo anisi & cinnamoni cum sufficienti quantitate aquæ, uti *Cammerarius in Sylloge Memorab. Cent. XII. part 75.* talem potum commendat: quale decoctum *illis* præcipue conducit, qui *cholericis* passionibus, *rhevmatismis & catarrhis salsis, acrimoniæ* sanguinis & lymphæ, *colicis* afflictionibus, *ulcerosis* efflorescentiis, *calculo, podagræ, arthritidi, phthisicis & hecticis* comminationibus, *urinæ* vitiis, *hæmorrhoidum* anomaliis, *defluxionibus* serosis &c. subjecti sunt: Principes, quia multum cum capite & *mentis operationibus* laboriosi sunt, *leviori* utantur potu, qui *caput* non *onerat*, neque etiam reliquum *corpus* aggravat, qui *concoctionem* sublevat & singulas *se-* & *excretorias* functiones *facilitat*, qui sanguinem diluit & *fluidificat*, partes *solidas* sufficienter *humectat*, sulphur *orgasticum* & serum acre *temperat*, adeoque multam *opem* confert: usus contra boni, adulti, *generosi* vini sub comitatu cerevisiæ *spissioris & valde pingvis*, haud *salubris* existit: referimus huc admonitionem *Proverb. XXXI. 1. ne Regibus mos sit bibere vinum; & dominantibus sicera non convenit:* recte porro *Ramazzini l. c. cap. 4 p. 723.* eloquitur: *multiplex ac deformis cibi ac potus varietas, ea est potissimum, quæ Principum sanitati bellum indicit:* Interdum Principes, de *calido* temperamento participantes, cum utilitate potu *aquæ limpidæ*, non tamen *frigidæ*, præter vinum fruuntur, quæ plus *temperat & diluit*, quam potus *cerevisiarius:* maxima etiam sollicitudine abstineant a *frigidorum* ingestione, nam mos ille, quo *appetitui* & gulæ *delectatio* offertur; quando *excæstuatum* corpus *frigido frigefactoque* esculento & potulento reficitur, *pestis* instar fugiendus, quia non modo *subito* sanitatem *lædit*, sed & *mortiferos* præcipitis exi-

tus affectus accelerat & excitat, hinc misera & *funesta* hæc est delectatio, ubi *uno grato* haustu *mors* exhauritur & ebibitur, inde enim febres *inflammatoriæ*, peracutæ, colicæ *convulsivæ*, asthmata *suffocativa*, hemiplectici, *apoplectici* affectus, fundamenta *hecticæ & phthiseos* (*conf. A. N. C. dec. 1. an. 7. obs. 210. potus frigidus causa phthiseos*) *obstructiones* viscerum & excretionum salutarium *pertinacissimæ* &c. ortum trahunt: Potulenta in *summa nocte* ingesta valde *nocent*, turbant *concoctionem*, ad *crassum* chylum disponunt, offendunt *excretiones*, obruunt primas vias *cruditatibus*, disponunt ad *chyli & lymphæ* depravationem, febres *lentas*, confusas *intermittentes*, *appetitus* depravationes, *mesenterii* & glandulosarum partium, in abdomine existentium, offensionem & *obstructionem*, variaque alia perniciosa pathemata provocant; quod *potus frigidus nocturnus abdominis tumorem & atrophiam induxerit*, *vid. Histor. morb. Uratislav. p. 31. Act. Erud. Lips. An. 1701. Mens. Nov. p. 522. 523.* ita potus nocturni noxam ex *Valesco de Taranta*, *Bartholinus in Act. Hafn. Vol. 2. obs. 105. p. 260.* probat: de *frigefacti* vero potus noxa disserit *Jæpserus in manud. ad vit. long. Part. 1. c. 8. p. 59. 60. quem ad vitam longam sint facturi progressum, qui vinum aut alium quemcunque potum glacie frigefactum, ex nimio luxuriantis gulæ stimulo, avidissime hauriunt, id suo serius detrimento persentient, ubi morborum pressuras ex potu glacie frigefacto nascentes pati inceperint:* plura *testimonia* de potus *frigidi noxa* allegare haud lubet, licet passim *multa* illorum prostent: suffecerint hæ *generales* regulæ quoad *Potus* ordinationem observandæ.

§. IX.

Proximum est, ut de *justa Motus & Quietis* ordinatione ad tuendam Principum *sanitatem* agamus: bona & *alimentosa*, imo *plena* Diæta, aut *ciborum* ingestio, requirit

ve-

vegetam, proportionatam, *sufficientem* corporis *exercitationem*, ne substantiæ *impuriores* & *laudabiliores ultra modum* coacerventur, sed quo *illæ* ad *maturam* excretionem promoveantur, *hæ* vero *legitimo* modo consumantur & minuantur, ne corpori *oneri & damno* evadant: Sicut itaque in *genere motus* corporis medium ad *sanitatem* & *Longævitatem* existit, uti fusius demonstravit *D. D. Præses in Hygiene cap. 9. & in disp. de Longævitate ex motu corporis*, ita etiam eadem utilitas ex hoc motu congruo Principibus accedit: hinc recte judicat *B. Spenerus* im Thätigen Christenth. *Domin. I. Trinit. p. 82. 83.* Es ist natürlicher weise unmüglich anders, als daß diejenigen müssen kräncklicher seyn, die sich stattlich tractirn, dann so wohl die Ubermaß (die bleibt aber nicht aus, dann wo man solche delicate Bissen vor sich hat, wird der appetit gereitzet, mehr zu essen, als uns gut ist) als auch die Mänge der Speisen beschwehren den Leib, und entstehen daraus viele cruditäten, hieraus Kranckheiten, und endlich ein ehender Tod, daß man wohl sagen mag, wie etwa viele von armen Leuten, die meistens mit Wasser und Brodt müssen vor lieb nehmen, und dessen fast nicht genug, aufs wenigste keinen Uberfluß haben, dabey fleißig arbeiten müssen, würcklich das Ziel erreichen, welches ihnen von GOtt gesetzet ist, und die Natur hat erreichen können: also seyn unter den Reichen nicht so viele, die es erreichen, indem sie mit ihren allzu niedlichen Leben mit Uberfluß, mit fremden ungesunden, und nur den appetit reitzenden Speisen die Natur überladen; weil sie dann auch keine rechte Bewegung dabey haben, als die da mäßig sind, und sich zu der Arbeit gut deuchten, so erliegt die Natur vor der Zeit, und sterben sie also vor ihrem bestimten Ziel; quare etiam recte *Hippocrates* eloquitur *Lib. I. de Diæta: homo, qui bibit & comedit, sanus esse nequit, nisi etiam laboret:* motus enim & exercitatio *conveniens* corporis *animum*, aliis *curis* & arduis regiminis occupationibus *delassatum*, *reficit*, copiosius ingestas *impuritates* sufficienter & tempestive ad *excretionem* disponit, bonam sanguinis *crasin & consistentiam* conservare adjuvat, totam *massam* sanguinis in justa *progressione & distributione* sublevat, concoctionis, *sanguificationis & nutritionis* negotium *facilitat*, partes *solidas* abstergit & *mundificat*, nimios & *superfluos* humores *imminuit*, variaque alia commoda, *sanitati* & vitæ *proficua*,

affert: hinc cum *Virgilio* eloquimur: *mobilitate viget, vires acquirit eundo:* commendandus modo est congruus *modus* quoad corporis agitationem, in quantum cuilibet *subjecto* quadrat: *Ramazzini l. c. c. 6. p. 736.* dicit: *corporis exercitatio pro sanitatis studio, si ulli alii necessaria est maxime Principibus, quibus ob lautiores cibos & multi nutrimenti necesse foret, ut ita dicam, cibos a laboribus superari; Princeps itaque, cui cara sit valetudo, non minus cogitet de cibo quotidie sumendo, quam de quotidiana exercitatione.* Inter alias *species* motus corporis præcipue *modica* obambulatio proficit: quare *idem* author eloquitur: *varia sunt exercitationum genera; illud tamen exercitium præferendum, quod a principio intrinseco ortum ducit;* (intelligit motum corporis voluntarium) *laudatur deambulatio matutina ante cibum, sub diu magis, quam sub tecto, cœlo tamen sereno, nec a ventis perflato, sive vespertina ante cœnam: labores cibos præcedant, ajebat Hippocrates:* in *omni* tamen corporis exercitatione sollicite *excessus* & magna *exæstuatio* vitetur: ad ejusmodi commotiones corporis pertinet *Sphæromachia;* sicut inter antiquissimas gentes Principes *pilæ exercitio* & lusui operam dederunt, *vid. Joubertus in Opp. Part. 2. p. 212.* in quo tamen exercitio *moderamen* servari debet; huc pertinet *Mensa tudicularis,* sive *Billard,* aut exercitia quædam *mechanica*, qualia nonnunquam *peculiari animi*-applicatione & delectatione Principes administrant; hisce commotionibus corporis annumerari potest *temperata venatio* (ab omni impetu & præcipiti ac forti equitatione aliena,) quam non modo Medici, velut *Langius in Ep. Medic.* sed & celebris ille JCtus *Wagenseil* von Erziehung eines Printzen *rc.* *p. 246,* commendant: accedunt *moderatæ equitationes, vecturæ;* hinc *Celsus lib. 3. c. 1.* dicit: *sanum & bene valentem hominem modo navigare, modo venari debere,* superant ferme omnes reliquas species commotionum *peregrinationes* in loca *salubria,* sub quibus *animus* reficitur,

&

& variæ *aliæ* motus corporis *species* intercedunt: Ejusmodi exercitationes corporis vero ordinentur pro *specialissima virium & naturarum* ratione; hinc *diversa* illarum species diversam *utilitatem* habent: modica *equitatio* v. g. *hypochondriacis & difficulter* hæmorrhoidariis, in *primis viis* incommoda patientibus, *hepate & splene* afflictis, *induratione* pulmonum & *spisso* sanguine laborantibus &c. eximie proficit: *modica* corporis commotio *præservat* a *spasmis*, aut hosce ita disponit, ne *acerbius* affligant: valde *calculosis*, *corrupte* hæmorrhoidariis, podagricis impetuosa *equitatio minus* quam lenis, aut *vectura & obambulatio* proficit, quid quod *strenua*, continua & immoderata equitatio ad *calculum* disponit, vias *genitales* offendit & negotium *generationis* impedit, dum *partes genitales* debilitat: habenda itaque erit *ratio* & congrua relatio cum motu corporis, quoad *modum*, *ordinem*, *vires*, *temperamenta*, *gradum*, *speciem*, *tempus & constantiam*, ne nimia, *incongrua* & nimis diuturna corporis exercitatione, sanitas & vita magis lædantur & turbentur, quam adjuventur & promoveantur: hinc moderata & *sufficiens Quies* Principibus perquam necessaria est & utilis: *Æstivo* tempore motus & *exercitationes* corporis sint *leniores* & temperatiores; *autumnali* vero & hyberno paulo *efficaciores*, attamen cum *relativo* moderamine; nam *illo* humores *fluidiores* & *subtiliores facilius* moventur, promoventur & emoventur: *contrarium* contingit sub *frigidiori* aura: ergo anni tempore *frigidiori congruo* modo *augendi* sunt motus, ut *necessariæ* functiones, sanitati & vitæ inservientes, prompte & *sufficienter* procedant: motus *veloces*, sive per vecturam, sive per equitationem, quos amant Principes, intensius flante *orientali*, aut *septentrionali* vento, *insalubres* sunt, quoniam sub *fortiori* commotione corporis & sanguinis *frigidior* aër *inspiratus*, graves & *periculosas* alterationes in *capite & pectore* causatur, tanto magis si antea *major* quantitas potulenti *spirituosi* ingesta fuit,

E quod

quod tanto *fortius* sanguinem *impellere*, aut intestino *orgastico* motu afficere adjuvat: *fortiores* commotiones post *prandium & cœnam* nocent; quando vero quædam individua *crassiori* sanguine prædita sunt, tunc *moderata* commotio, *post ingestum* cibum, instituta, concoctionem hoc respectu *facilitat*, dum *liberum* progressum sanguinis per *hypochondria*, adeoque etiam per *expansum* ventriculum adjuvat, *motum* hujus eo ipso allevat & *calorem* naturalem, ad *concoctionem* perquam necessarium, mediocriter auget: *nimia Quies*, aut vita *sedentaria* Principibus perquam nocet, hosque ad hemiplecticos, apoplecticos, paralyticos, suffocativos, asthmaticos, vertiginosos, hypochondriacos, podagricos, nephriticos, colicos, anomalos hæmorrhoidales, affectus, obstructiones hepatis, splenis, plurimarum salutarium excretionum &c. præparat: hisce motuum speciebus si corpus *congrue* exercet *saltatione opus haud* habent, quæ alias *superfluum* motum constituet: Si etiam *multæ* prædictorum motuum species uno temporis & diei tractu suscipiuntur, facile cum *mobili* vitæ genere *excessus*, aut *superfluus* & præjudiciosus usus suscipitur: denique etiam *crebra* & moderata corporis exercitatio nimiæ *obesitati* etiam resistit.

§. X.

Ordo porro ac *modus* Principibus commendandus est quoad *Somnum* & *Vigilias*; *sufficienti* Somno *animum & corpus* reficere debent Principes: hinc veritati consonum est *Æginetæ* effatum *de re med. lib. 1. c. 97. Si quis recte somno indulserit, multa sibi vendicat emolumenta, bonam scilicet digestionem, dolorum mitigationem, lassationis solamen, animi refectionem, ægritudinum oblivionem, tabidi corporis saginationem, animi confortationem & mentis clarificationem:* graves & ardui *animi* labores, quos *per diem* Principes exercent, *multiplices* mentis occupationes, crebri animi *affectus*, qui intercurrunt, *quietem* talem convenientem animi *absolute*

po-

postulant: etenim licet multorum Principum animus sit *heroicus*, valde *alacris*, fortis & activus, tamen *vigor* & vires animi certos habent *limites*, adeoque *enervari* possunt; si itaque magna *delassatio* frequentius recurrit, non modo *animus* succumbit, sed & *œconomia* vitæ compatitur & offenditur; quo *activior* est *animus*, quo *gravior* & impetuosior, imo *operosior* est *labor* animi, eo magis *sufficienti* quiete opus est: talis *requies* animi est Somnus: *Sanitati* itaque Principum admodum confert, ut *sufficienti* somno reficiantur, quo *septem* horæ communiter quadrant, licet aliquando una alterave horula, ob *majorem* vel minorem *præviam* delassationem animi, addi queat: quando vero in *Somno & vigiliis modus exceditur, malum* est, dixit *Hipp. S. 2. aph. 3. S. 7. aph. 71.* quid? quod somnus *immodicus animo & corpori* obest, consentiente *Platone vid. Cæl. Rhodig. Lect. antiqv. Lib. 30. c. 9.* sub Somno *convenienti* natura iterum sufficientes *vires* colligit, quo postea & *vitaliter & naturaliter*, *animus* vero *moraliter* legitime operari queat; sub somno *plurimæ* quidem excretiones *ordinariæ* acquiescunt, ut *Zac. Lusit. Med. Princ. Hist. Lib. 7. hist. 77. p. 320. Rhases Lib. 3. aphorism. Mœbius in instit. p. 117. Wedelius in Physiol. Sect. 4. c. 14.* testantur, remanente *transpiratione* insensibili nunc *leniori*, nunc *auctiori*, interim præparationes, depurationes humorum, secretiones, sanguificatio, nutritio paulo vegetius succedunt, ut inde sanitati & vitæ sub somno varia *commoda* accedant: *vid. Franckenau Satyr. Med. XVIII.* §. 7. quod Somnus *sanguinis* motum *tranquilliorem* reddat & *sitim levet*; §. 8. quod *concoctionem* facilitet, quod chyli distributionem adjuvet §. 12. quod *sanguinis* elaborationi adjumento sit §. 13. quod facultatem *animalem* restauret §. 16. quod animum recreet §. 19. quod *labores* soletur §. 22. hinc Somnum nominat *Synes. de Insomniis p. 136.* Medicinam, aut *Medicum: Senibus* paulo *longior* concedendus est somnus; quicunque *pleno*

 &

& *pingui* utuntur victu, robusto & *bene concoquente* pollent ventriculo, in humorum, præcipue *sanguinis*, *abundantiam* colligendam inclinant, difficili reliquarum *evacuationum* successu laborant, *torpido* humorum progressu præditi sunt; illi *diuturnum* somnum capessere non debent: & *nimius* & *exiguus* somnus *animo* & *corpori* multa affert damna; quod erudite & plene demonstrat *Franckenau l.c.* propterea non *nimium* Vigiliis indulgendum est, quæ suo *excessu* vicissim *animo & corpori* multa *damna* conciliant. Multum etiam sanitati confert *ordo* & observatio *justi temporis* quando *ordinarie* Somnus capessendus; a *Deo* itaque & *natura* nox destinata est *somno*; ita *Syrac. XL. 5.* de tempore *quietis nocturno* sermo occurrit, wann einer zu Nachts schlaffen soll, *1 Thess. V, 7. qui dormiunt noctu dormiunt: & Jobus XVII, 12.* de *permutatione* diei & noctis *minus* naturali & *ordinata* loquitur: tota *natura nocte* appropinquante ad *quietem* se componit & animalia, nisi plane crudelia & rapacia fuerint, ordinem hunc exacte observant, exceptis etiam *illis* quæ singulari modo lucem fugiunt & homini *ordinato* per *naturam* exosa sunt: ob id *noctu* almus Creator *luminis* auxilium subduxit, quo *minus operas* peragere & cum creaturis ac *visibilibus* objectis condigne procedere queamus; *omnis ferme* creatura gaudet de appropinquante *aurora* exceptis prædictis animalibus & per paucis aliis subjectis: *diem* quilibet *amat*, per *naturalem* propensionem, noctem vero *aversatur*; *diurnis* horis præcipue *matutinis* natura magis *vegeta*, alacris, propensa est, vespertinis & *nocturnis* vicissim magis *torpida* & coacta: *per diem* salutares *excretiones*, sanitatem & vitam sublevantes, succedunt, *noctu* vero *præparationes* ad diem consequentem succedunt; quicunque itaque diem & noctem *confundunt* & turbant, hi *ordinem* naturæ *pervertunt*; diurnis horis *aëris conditio* plus *favet sanitati* & *vitæ* naturali, *evidenti* testimonio quod homines *die* ad *vigilias*, *Nocte* ad *so-*

mnum

mnum uti debeant; hinc nocturnis horis *pori* & fibræ magis *obrigescunt*, *diurnis aperiuntur* & relaxantur: neque *Consuetudo* hic præservat & tuetur naturas hominum, siquidem & ipsi Principes sub *hoc naturæ* Jure stant, dum ordinem *liberum naturalem* sine detrimento *sanitatis* invertere non possunt: nervose de hac circumstantia differit *Ramazzini l.c.cap. 7. p. 742. Si in rerum naturalium usu ullus error a Principibus committitur (nocivum est) maxime in somno & vigilia: utplurimum enim dormiunt Principes, cum totus mundus vigilat, ad opera intentus, vigilant autem, cum non solum homines, sed cuncta animalia in terris & pisces quoque in mari somno indulgent: ex hac regula inversa, nocte vigilandi & die somnum captandi, quæ nullam proportionem habet cum naturæ legibus, num quicquam boni inferri possit, iisdem Principibus judicandum relinquo: satis enim liquet naturali ordine noctem quieti & somno destinatam esse, diem vero vigiliis & operibus dum volumus somnum captare, lucem, quantum possumus arcemus; lux enim ex sui natura spiritus ad sensus externos allicit & vigilias infert, tenebræ somnum conciliant, qui spiritus ad interiora prolectat:* huc pertinet effatum *Hippocratis in Libr. Prognost. noctu dormiendum, interdiu vigilandum est:* & judicium *Pauli Æginetæ lib. 1. nocturni somni omnium sunt præstantissimi, siquidem nox naturali humiditate & quiete sua animum in somnum deducens, concoctionem omnibus modis absolvit*: quando itaque nonnulli Principes *multas* diei, imprimis præcipuas *matutinas* horas somno consumunt, tunc sanitati magis *præjudicant*, *quam consulunt. Plinius lib. 7.c 2.* certæ cujusdam nationis longævitatem huic causæ tribuit, quod nocturno tantum fruatur somno: *Jæpserus in*

 mo-

manud. ad vit. long. P. 1. c. 10. p. 103. asserit: *ut verbo dicam, somnum nocturnum, utpote omnis boni authorem, suadeo, diurnum cuicunque ætati, excepta infantili, disuadeo: si quis tamen insomnem transegerit noctem, matutino aptius dormiendi tempus, in tertiam usque diei partem se extendens, non habet:* nec pluribus testimoniis opus est: *natura* non indiget *testibus;* *Galenus in Comment. Lib. Prognost.* eloquitur: *temporibus Hippocratis non aliud fuit ex natura* (quam noctu dormire & interdiu vigilare) *aliud ex consuetudine; nunc vero divites e contrario agunt, dum in quibusdam aliis, tum somno, interdiu dormientes, noctu vigilantes:* Hæc violatio *ordinis* naturæ in *consensum* rapit *confusionem* cum diæta & consueto *prandii* & *cœnæ* tempore; quando ex ordine *naturali* plurimi *cœnæ* adsident, multi Principum *prandio* indulgent; & hæc *ataxia* sanitati *præjudiciosa* est, siquidem functiones *animales* & *naturales* valde pervertuntur: (*conf. Eccles. X. 17. bene tibi, terra, si Principes tui in tempore comedunt*) etenim quando natura *efficaci* applicatione *evacuationis* functioni inhærere deberet, videlicet horis *matutinis*, tunc illæ ob somnum *cessant;* quando salubres *præparatorii* & *secretorii* actus *succedere* deberent, videlicet *nocturno* tempore, tunc *inverso* ordine *evacuationes* aut procedunt, aut ad *difficilem* successum moliuntur; inde œconomia *vitalis* valde *pervertitur* & *liber* evacuationum processus *confunditur*, imo sufflaminatur: nam natura *citra* læsionem non obsequium præstat *alienæ* consuetudini; aut enim natura & sanitas *turbatur*, aut hæc Consuetudo est omittenda: eximium sanitatis *protectorium* naturale est ordo, hunc qui violat, multis *morbis* & *prœmaturæ* morti se exponit: inde *tot ægritudines* Palatia Principum intrant; talem *aulicam* consuetudinem & vitam vix æneus & marmoreus homo perferret! hinc innumeri ferme morbi *primas vias* obsidentes

Prin-

Principes affligunt: & si *sensibiles* Principissæ *similem* consuetudinem servant, suam naturam brevi enervant, inde *Mensium* ataxiæ, *abortus* conamina, *difficultas* concipiendi, partus *debilium* infantum, *puerperia* morbosa, *hectica*, febres *lentæ*, atrophia, tabes, pathemata intricata hysterica, obstructiones viscerum, asthmata & præmatura mors: quam ob rem *ordinem* in assumendo *cibo* & *potu* & capessendo *somno eximie* & *absolute* ad *sanitatem* necessarium esse, indicamus: ita *Manuel Imperator Constantinopolitanus de educatione Regis c. 30. p. 37.* dixit: *magna vis ordinis est & Plato Lib. 6. de leg. ex ordine cuncta bona; inordinata etiam ordinata dissipant & Sarisberiensis Episcopus epist. 58. rectum quæ deserunt ordinem, aut nunquam, aut raro lætos exitus sortiuntur*: hinc sanitati prospicientes Principes *decima* vespertina ad *somnum* capessendum se componant & septima matutina ad *vigilias* revertantur.

§. XI.

Salutares porro *Egestiones* respondere debent *ingestis*; nam quia Principes utplurimum *magnam* copiam victus & potus ingerunt, hinc evacuationes *justam* proportionem, sanitati proficuam, servare debent; ex *Diæta* Principum, *strictiori* sensu accepta, in quantum *cibum* & *potum* attinet, multæ *laudabiles* & *illaudabiles* ingeruntur, imo congeruntur & *coacervantur* materiæ: hæ *absolute* educendæ sunt, quoniam etiam *pauca* quantitate *inimicæ* existunt; illæ *majori* copia collectæ *inutiles*, *onerosæ* & tandem *perniciosæ* evadunt. Ingeruntur vero sub Diæta Principum multæ & subtiles substantiæ *sulphureæ* & *salinæ*, quæ *sanguinem* reddunt *orgasticum* & *acrem*, quæ *lympham* reddunt nimis *tenuem*, pinguem & *salsam*, quæ *serum acre* augent, magisque inimicum efficiunt: quæ *bilem* accumulant & illius *acrimoniam* exaltant, inde *multiplicia* posthac

sani-

ſanitatis *impedimenta* & detrimenta originem trahere ſolent: proinde ex frequenti *ſaturatione*, ventriculi *oppletione*, exceſſu & errore diætetico, aliaque *ordinis* in *Diæta* obſervandi *læſione* multæ generantur *cruditates*: ſub intenſiori & frequentiori *exercitatione* corporis & conjuncta commotione *humorum*, non modo *major ſeri* acrioris copia generatur, ſed & *tota* ſeroſa colluvies magis exaltatur, rareſit & *acrior*, imo *pernicioſior* redditur: ex frequenti *indignandi* occaſione anſa ſubminiſtratur copioſiori *bilis* affluxioni intra *inteſtina* & *chyli* imo *primarum viarum* inquinationi: haſce ob rationes præcipue *excretiones alvi* conſtanter & ſufficienter indies ſuccedere debent, quæ propterea auxiliis *diæteticis* adjuvandæ, neque *incongruis* ſubſtantiis & eſculentis *turbandæ*, impediendæ aut opprimendæ ſunt; hinc *acida*, *auſtera*, *craſſa*, *viſcida*, *infrigidantia* ſubjecta vitanda ſunt: quin rectius *liquida*, temperata gelatinoſa & *lenientia* aſſumere convenit; *promovetur* etiam nonnunquam hæc excretio alvina *lenioribus* laxantibus, rhabarbarinis, tamarindinatis, mannatis, paſſulis & prunis laxativis, magneſia alba, pilulis Stahlianis, cum paucis extr. panchymag. Crollii granis mixtis, aqua Selterana, vinis medicatis per epicraſin efficacibus & cum tali aqua attemperatis; talia adminicula diſcernenda ſunt, pro diverſitate *impuritatum* educendarum, in quantum aut *bilioſæ*, aut *acidæ*, aut *mucidæ* prædominium tenent: *potentiores* purgationes omittantur: quicunque Principes *hypochondriacis, colicis, hæmorrhoidalibus, podagricis, nephriticis, iſchiadicis*, *flatulentis* cruciatibus ſubjecti ſunt, illis *clyſterum* emollientium leniterque *roborantium* uſus proficuus eſt: proinde nunquam diutius *ſiccitati*, *ſegnitiei*, & *adſtrictioni* alvi indulgeatur, ſed ſine mora illa *corrigatur*, quoniam cito & facile *graviores* inde afflictiones irruunt: *plurimum* juvat, ſi *alvus* per *diætetica lenientia*, maxime commendata *juſcula* temperata emolliatur & promoveatur, ſervata

illa

illa cautela, ut *illo tempore*, quo medico ſcopo & uſu *alvina* excretio *facilitanda*, cura per *abſtinentiam* in *ſubſidium* ducatur, ne videlicet *præter paucos* & non niſi *molles* cibos, velut carnes juniorum animalium, alii *craſſi* cibi aut vina, alia potulenta & ſubjecta *acida* & *auſtera* ingerantur: ita eveniet, ut *privativa* & *poſitiva* tali opitulatione *citius* melius & temperatius *naturali* methodo per *diætetica* alvus in *ordinem* ducatur & *artificialibus* ac *medicamentoſis* ſubjectis opus haud ſit. Deinde cavendum eſt, ne Principes facile *Vomitoriis* afficiantur, niſi ad *repentina* pericula avertenda *ſingularis* ratio & neceſſitas urgeat & requirat: interim *ſenſibilis* Principum *natura* non facile tam *rigoroſa* & vehementi excretione tractanda eſt: ſi vero viciſſim aliquando ob *nimiam* oppletionem *ventriculi* conſultum videatur, quo *leni* vomitione *ſuperflua* ingeſta rejiciantur, tunc vel potu *aquæ calidæ*, vel *decocto avenæ* non *ſalito* ſed potius cum *oleo olivarum* aut *eſculenta pinguedine* mixto illa *matura* ventriculi inverſio provocanda eſt: abſtinendo ne *talis ſpecies* evacuationis *frequentius* repetatur, ſed *potius ordinem conſuetum* obſervando & promovendo, quo natura in *legitima* functionum ſuarum adminiſtratione perennet.

§. XII.

Præterea ſenſibilis *tranſpiratio* & nonnunquam *moderata* diapnoes perquam utilis eſt Principibus, quæ ſub congruo *aëris temperati* uſu & convenienti *corporis commotione* facile acquiritur, quo vel ipſa *humorum* maſſa, ſubtilioribus *ſulphureis* principiis abundans, inclinat: valde viciſſim nocet *ſenſibili*, efficaci & repentina refrigeratione hanc excretionem impedire, unde multiplices *alterationes* morboſæ oriuntur, quas fuſius commemoravit *Celeb. D. D. Stahlius in diſp de Tranſpiratione impedita*; inter alios tales morbos eminent *catharrhi* capitis, fixi & ſalſi, *rhevmatiſmi*, branchi, *tuſſes*, *ſpaſmi*, arthriti-

F ci,

ci, rhevmatico-arthritici, podagrici, colici affectus, alvi molesti *fluxus*, *febres* catarrhales, anomalæ & certis temporibus etiam *irregulares intermittentes*, urinæ vitia, &c. *nimiæ sudationes*, præcipue per vehementes & *fortes motus corporis* excitatæ, Principibus sunt *perniciosæ*, imo interdum *lethiferæ*, si cum *subitaneo* in & externo refrigerio repente supprimuntur, unde hæmorrhagiæ prodigæ, inflammationes internæ, pathemata hemiplectica, apoplectica, suffocativa, spastico-convulsiva, febres intensissimæ oriuntur: & hanc moderatam ac constantem transpirationem præcipue *nocturnis* horis & sub *somno* servare & observare convenit, quoniam aura *nocturna* illam facile *impedit*, insuperque sub reliquis *præparationibus* & *secretionibus*, nocturnis præcipue horis procedentibus, *serum subtile* admodum agitatur, quod propterea hoc tempore efficaciori evacuatione indiget: & ita non necesse est ad tuendam Principum sanitatem *positiva diaphoretica* ordinare, quoniam horum vices *quotidianus* vini & *lautissimorum* ciborum usus supplet; quo etiam *decocta calida* herbæ Thee, fabarum Coffee & Choccoladæ, modo *dilutiora*, nec largiter *saturata* sint, conferunt: *Urinæ* promotio per eadem subsidia succedit, quo præcipue *liquida calida* aquosa conducunt: interea sub diæta herbæ petroselini, nasturtii hortensis & aquatici, S. Sinap. cepæ, rad. cichorei, apii latifolii f. Seleri, petroselini aliaque hanc excretionem facilitant: *Expectoratio* promptius & liberius succedit, si regimen quoad *aëris justum* usum observatur & hactenus laudata consilia adhibentur, quam eandem *modicus fumitabaci* usus, (qui etiam alvinam excretionem & placidam *diaphoresin* promovet) sublevat & adjuvat, quo naturæ *calidiores* paulo parcius & moderatius, humidiores & *pituitosæ* paulo *liberalius* uti possunt: *Nares* frequenter ad *profluvia* & stillicidia *irritare*, *haud* proficuum est, unde *copiosus* & constans pul-

ve-

verum sic dictorum *sternutatoriorum* usus potius nocet; si vero interdum nares *aridiores*, adeoque molestiores & caput ob *oppletionem humorosam* gravatum fuerint, tunc *modicus* usus ejusmodi pulvilli temperati ex herbis etiam *nervinis* & pauxillo *flor. lil. convall.* parati, *omissis* volatilibus & sulphure *vaporoso* caput molestantibus, conducit; modo etiam sæpe laudatum *regimen* congruum quoad *aëris* usum observetur; quo porro in toto corpore substantiæ serosæ, subtiles, acres ad *placidiorem* excretionem disponantur, convenit juscula *gelatinosa temperata*, non valde pinguia, *avenacea*, *hordeacea* & similia ordinare, quo pariter conferunt hordeum *excorticatum* coctum, *oryza* cocta, decoctum ex Scorzon. liquirit. sarsapar. herb. chærefol. spinachiæ, passul. min factum: *Lactis* usus sit valde *parcus*, nam diæta *vinosa*, & multiplicibus saporibus referta, colluvies *bilis* in intestinis frequens, non bene lactis usum tolerant; qui tanto minus proficit in subjectis *corpulentioribus* & *nimia sanguinis* quantitate oneratis: Quoniam etiam non raro Principes aut *molesta* & *præjudiciosa* abundantia sanguinis, aut sanguis in *orgasticas* commotiones valde proclivis onerat, ita ex variis aliis *specialibus* causis, videlicet ex lauto victu & potu, ex crebra & strenua *equitatione*, ex vegetiori *veneris* usu, ex *hæreditaria* dispositione, ex usu *liberaliori* vinorum *generosorum*, præcipue *Hungarici*, nonnunquam *hæmorrhoidale* negotium experiuntur, quod deinde in ejusmodi Personis valde *circumspecte* & *perite* tractari & dirigi debet, quia in iisdem facilius in pravum *anomalum* statum degenerat; quare *accurata* Diæta Principibus *hæmorrhoidariis* commendanda est & talis præcipue, quæ functiones in *primis regionibus* in libero progressu conservat, alvum *apertam* tenet & reliquo motui humorum legitimo nihil præjudicat: quo loco *D. D. Præsidis tr. de Hæmorrhoidibus & quidem dissert. de Hæmorrhoidariorum regimine & Diæta* commendamus: præcipue conveniet hosce

motus *hæmorrhoidales* neque *impellere*, neque *repellere*, sed ab omni latere in *moderato* gradu conservare; paucis hæc allegare placuit, quia processus hæmorrhoidalis nimis *diffusus* est: illud interim ex vero asseveramus, quod, qui negotium *hæmorrhoidale* non *exacte* perspectum habet, facile pretiosam Principum sanitatem gravissime *offendere* & in perniciosum statum *conjicere* poterit; hinc ipsi Principes, in tali affectu constituti, non *singulorum* consiliis sanitatis suæ directionem committant, quoniam in hoc affectu aliquando *unus tantum* pervertere potest, quod *decem* in *ordinem* ducere haud possunt: Quicunque Principes ob hanc sanguinis *abundantiam* urgentem, *artificialibus* ejus imminutionibus adsueti sunt, illi hoc auxilium nunquam *differant* aut retardent, sed congruo tempore admittant, ne inopinato *periculosus*, aut ad minimum *intricatus*, *gravis* & *pertinax* morbus irruat: Quando Principes *annuis* sudationibus extraordinariis, sive *vernalibus*, sive *autumnalibus* adsueti sunt, tunc & illas sollicite observent, *congruo regimine* tractent & ut leniter, *moderate* & sufficienter decurrant, operam dent; de quali tractatione uberius disseruit *D. D. Præses in disp. de sudoribus annuis*; sed cum hæc meditatio ex parte ad *præservatoriam* methodum pertineat, ita forte DEUS dabit occasionem, quo alio tempore thema æque utile & celebre *de Præservandis morbis Principum* ventiletur: suffecerint interim hæ annotationes circa *evacuationum* tractationem, quibus Principum Sanitas conservanda & confirmanda est.

§. XIII.

Et quid magis optandum esset, quam ut Principibus omnia ad *bona vota* succederent, quo ipsi perpetua *tranquillitate* animi gauderent: quantum enim animi *continentia sanitati* & *longævitati* conferat, specialis *disp. D. D. Præsidis de Longævitate ex animi moderamine* testatur & demonstrat: ast quam *frequentes* sunt occasiones, quibus *affectus* Principum *moventur*, unde corporis & *sanitatis*

tatis

tatis œconomia ſemper *alteratur ?* quare & ipſi Principes magna cura huic *tranquillitati* animi ſtudere debent; qui vero frequentius a Principum mandatis pendent, caveant, ne illorum affectus *excitent*; hinc res *gratæ illis* temporibus ſunt recenſendæ & referendę, quibus *adverſum* quid animum occupare videtur; & res *adverſæ* ad *tale* tempus differendæ ſunt, quo major *ſerenitas* in mente Principum coruſcat: imo res adverſæ non imprudenter aut *ominoſe* commemorari, ſed ſemper cum aliquo *linimento* temperatæ recenſeri debent: eximia enim ſemper habeatur cura & *æſtimatio* ſanitatis Principis: & dum illuſtres tales Perſonæ *frequentioribus* talibus occaſionibus expoſitæ ſunt, quibus animus valde *commoveri* poteſt, ita *ipſimet* ſuæ ſanitatis ſollicitam curam ineant, & res adverſas *non tanti* æſtiment, quo mox illorum animus inflammetur, ſed easdem decidendas aliquandiu differant, donec *primus* affectus quantisper *intepuit*, & mox animus aliis *gratis* negotiis occupetur: ubique vero ſub omni *impetu* affectus irruentis placidæ *quieti* animi inhæreant, omnesque nervos intendant, ut aliquandiu *rationes* urgentes non attendant, *propriam* ſuam ſanitatem *aliis* accidentibus longe *præferentes*: & quoniam Principes imprimis in principem affectum *iracundiam* & *indignationem* valde inclinant, qui tanto *acerbius* tales Perſonas invadere & alterare ſolet, ita multum ad Sanitatis tutelam confert, quo hæc flamma *ſedulo* extinguatur & in ſuo *primo ardore* flagrante mitigetur, quo etiam multum *prudentes* medici conferre poſſunt: nihil ſane magis, citius & potentius ſanitati Principum inimicum eſt, quam *affectus animi*, qui quo ſæpius recurrit, facile tandem habitualis redditur, ut velut *incorrigibile* accidens evadat: quare iterum *primis* occaſionibus ſubveniendum & *reſiſtendum* eſt: male conſulitur ſanitati Principum, ſi ipſorum affectus magis accenditur; boni, prudentis & ingenui Conſiliatoris officium eſt, affectus in motu exiſtentes non incitare, ſed lenire & *demulcere*, ſingulaque in meliorem ſenſum & partem interpretari & convertere: Mitior ſane & gratioſus Principum eſt animus, qui prudentem & reverentiſſimam relationem non omnimode reſpuit, *nam pomum aureum in figuris argenti, eſt verbum dictum cum rationibus ſuis Proverb. XXV. 11.* & ta-

 les

les etiam rationes deliniunt affectum accensum: Magnum sane medici a Principe desiderant, si *animi quietem* ipsis commendant: sed quia in *magno dignitatis* fastigio constituti sunt, ob id utique ab ipsis magna petenda sunt, quæ præcipue proprias ipsorum personas, imo sanitatem concernunt: quo major *Persona*, eo major *affectus*, quo major affectus, eo major hujus est *efficacia* ad lædendam *sanitatem*: quo magis quisquam *fidum* & *ingenuum* Consiliatorem se præbere studet, eo magis operam dat, quo nocivi affectus *leniantur* & *evitentur*: haud vero consultum est, ut medici *tamdiu* expectent, donec *sua arte* affectus *demulceant*; nam si eo usque affectuum potestas accrevit, ut *metuendam imminentem* aut actu *præsentem* alterationem sanitatis *pharmacis* avertere *necessitas* requirat, tunc jam *altius* res devenit, quo ex parte consilia sua direxit, *Galenus libr. de cognosc. & cur. animi morbis*; consultius fuerit si ex *ethica* præcipue *divina* animus in necessariam & *salutarem* tranquillitatem convertatur, hisce meditationibus adjungimus, quæ *Sidonius Apollinaris de Theodorico Gothorum Rege* recenset, *quotiescunque cum aulæ suæ primoribus luderet: Cum ludendum est, regiam sequestrat tantisper gravitatem, in bonis jactibus tacet, in malis ridet, in neutris irascitur, in utrisque philosophatur*: addit *Ramazzini l. c. cap. 14. p. 782. in fine ad omnes casus se componat Princeps, sciatque generosi Principis esse agere & pati Fortia.* Animi *motibus* potentius afficientibus, *appetitum* & *usum Veneris* annumeramus, cujus *moderatum* exercitium reliquos animi affectus *lenit* & mitigat, imo ipsum animum *reficit*, proinde *torporem* in vitali œconomia corrigit, motum sanguinis *vivaciorem* reddit & *plenitudinem* humoris gelatinosi quadantenus minuit: *strenuum* & nimis frequens vero illius exercitium *enervat* vires, delassat *animum*, debilitat *corpus*, turbat *functiones* ad *corporis* œconomiam spectantes & infirmam ac *debilem* reddit prosapiam; quam ob rem in hoc affectu amoris *moderamini* studere convenit. *Consuetudinis* rationem hactenus per *totam* hanc tractationem habuimus, quare seorsim de illa tractare non necessarium esse ducimus: *Imaginationis* vis admodum *temperanda* est, ne morbis *provocandis* aut *exacerbandis* concurrat:

vid,

vid. D. D. Præs. diss. de Valetudinariis Imaginariis. Speramus interim, fore ut regulæ hactenus traditæ *diætetica* utpote fundamentales, variis respectibus in vita Principum observandis aliquatenus quadrare & satisfacere queant, quomodo videlicet Principibus in *Regimine civili* aut *militari* assiduis & operosis, nec non in *Senio* constitutis *salutaria* & necessaria *consilia* subministranda sint; De *Tito Imperatore Suetonius in ejus vita c. 8.* refert, quod dixerit: *non oportere quenquam a sermone Principis tristem discedere:* Si itaque ingenuus Medicus non tristis a Principe discedere debet, annuat hic *salutaribus* consiliis medicis. Hæc sunt quæ sincera meditatione & inratione, observatione & suffragiis fundatis consiliis & monitis, modesta, reverenti & demissa animi indole de Principum Sanitate tuenda proferre voluimus: optamus de reliquo cum *Ptolomæo regi, 3 Maccab. 7. v. 1. Principibus gaudium & sanitatem: Jehova serva, Reges & Principes exaudiant nos Psalm. 20. v. 10.* annuantque nostris consiliis: & si *Regibus ac Principibus justa placent labra Prov. 16. v. 13.* ita divina benedictio hæc nostra consilia prosequatur, ut placeant Principibus, quo illorum exoptatissima Sanitas diutissime conservetur: addat itaque vitam augeatque sanitatem, animique robur Principibus DEUS, sic post amplificationem gloriæ divinæ & gratiarum actionem devotissimam, pro præstito ad hunc laborem auxilio, a nobis impetrabitur desideratissimus præsentis instituti

FINIS.

---

* * *

GEliebter Hertzens-Freund, wenn ich die Wunder-Wege,
Die GOttes Hand Dich führt, bedachtsam überlege:
So weiß ich selbsten nicht, was ich gedencken soll,
Die Führung GOttes ist gewiß recht Wunder-voll.
Wie musten wir uns nicht, wer hätt es sollen meinen?

Auf so vertraute Art so wunderlich vereinen,
Du hattest mich noch nicht, ich Dich noch nicht gesehn;
Und dennoch muste es auf GOttes Winck geschehn,
Daß wir uns Beyderseits als Freunde und Bekandten
Mit einem Hertz und Sinn zugleich nach Halle wandten,
Allwo Dein grosser Fleiß mich manches mahl ergetzt,
Und mein Gemüth dadurch zur Folge aufgehetzt.
Wenn Du so emsiglich bey Deinen Büchern sassest,
Und alles andern Dings, ja aller Lust vergassest,
Wenn Du mit fleißig seyn so manche schöne Nacht
In aller Einsamkeit gantz schlafloß hingebracht:
Und ja, **Geliebter Freund**! so hastu es getroffen,
Den Fleißigen steht nur die Burg der Ehren offen,
So wird Dir durch den Fleiß die Crone aufgedrückt,
Die alle Müh belohnt, und Deinen Scheitel schmückt.
Und so muß dieses auch recht wunderlich geschehen,
Daß wir Dich unverhofft in Deiner Würde sehen,
Und daß Dein Glück und Wohl, eh man es sich versieht,
Zu Deiner Freunde Lust vollkommen herrlich blüht.
Mich, den die Schuldigkeit vor allen andern treibet,
Daß er aus Freundschafft Dir getreue Wünsche schreibet,
Mich, sag ich, hat Dein Glück so ungemein erfreut,
Daß sich mein gantzes Wohl mit Deinem Wohl erneut.
Nun GOttes Wunder-Hand, so Dich bisher geführet,
Und Deinen Fleiß und Stand so wunderlich regieret,
Sey ferner über Dir, und schencke stete Kraft,
Daß auch Dein Fleiß hinfort noch vielen Nutzen schaft.

Dieses schreibt zu geneigtem Andencken und
beständiger Freundschaft des Hoch-Edlen
Hn. Doctorandi aufrichtiger Freund

JOHANNES FRIDERICI,
Elbinga Borussus Med. Doct.